

COVID-19: ВИКЛИКИ ДЛЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

COVID-19: CHALLENGES FOR FISCAL POLICY

Нова вірусна інфекція COVID-19, її поширення і переростання в пандемію стало новим глобальним викликом для всього людства. Пандемія COVID-19 спричинила безпрецедентну кризу у сфері охорони здоров'я, економічної та фінансової стабільності. На сьогодні існує значна невизначеність щодо її тривалості та масштабу наслідків, саме тому поява нової вірусної інфекції COVID-19, її поширення та переростання в пандемію є новим глобальним викликом для всього людства. У цій статті виявлено особливості, які відрізняють сучасну кризу Covid-19 від більшості попередніх криз. Розглянуто найбільш значущі негативні наслідки пандемії COVID-2019 і спричиненої нею кризи для світової та окремих національних економік. Визначено дві основні стратегії боротьби із поширенням коронавірусної інфекції COVID-19 і відновлення макроекономічної стабільності. В рамках дослідження розглядається, як уряди різних країн намагаються нівелювати негативні наслідки COVID-19 за допомогою заходів фінансової та монетарної політики. Зазначено, що для повного виходу з кризи національним урядам необхідно продовжувати послаблену фінансову та монетарну політику, узгоджувати заходи цих політик.

Ключові слова: макроекономічна стабільність; пандемія COVID-19; заходи фінансової політики; заходи монетарної політики, коронакриза.

The new viral infection COVID-19, its spread and pandemic has become a new global challenge for all mankind. The COVID-19 pandemic has caused an unprecedented crisis in health, economic and financial stability. Today, there is considerable uncertainty about its duration and scale of consequences, which is why the emergence of a new viral infection COVID-19, its spread and growth into a pandemic is a new global challenge for all mankind. This article identifies features that distinguish the current Covid-19 crisis from most previous crises. The most significant negative consequences of the COVID-2019 pandemic and the crisis caused by it for the world and individual national economies are considered. Two main strategies for combating the spread of coronavirus infection COVID-19 and restoring macroeconomic stability have been identified. The study examines how different governments are trying to mitigate the negative effects of COVID-19 through fiscal and monetary policy measures. It is noted that in order to fully overcome the crisis, national governments need to continue the weakened fiscal and monetary policies, to coordinate the measures of these policies. At the turn of 2019-2020, the world faced the pandemic COVID-19, which was called the "corona crisis". To limit the spread of coronavirus infection, national governments and health organizations around the world have been forced to introduce the following security measures: border closures, quarantine (full, partial or adaptive), social distancing, and so on. It should be noted that these measures disrupted macroeconomic stability and negatively affected economic development (from aggregate demand – falling real incomes, and from aggregate supply – due to the closure of many enterprises, especially small and medium-sized businesses). As a result, various sectors of the economy have declined, many workers have lost their jobs and incomes, consumer and business sentiment has deteriorated, world tourism and trade have declined, and so on. The rapid spread of the pandemic has become a global challenge that requires immediate action to address it effectively. The corona crisis stimulated states to develop packages of monetary and fiscal solutions in the short term to minimize its negative consequences.

Key words: macroeconomic stability; the COVID-19 pandemic; fiscal policy measures; monetary policy measures, corona crisis.

УДК 336.2

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.73-18>

Гайда Ю.І.

д.с.-г.н., професор,
професор кафедри економіки
та економічної теорії

Західноукраїнського національного
університету

Юшко В.В.

магістрант
Західноукраїнського національного
університету

Hayda Yuriy

West Ukrainian National University

Yushko Vitali

West Ukrainian National University

Постановка проблеми. На рубежі 2019–2020 років світ зіткнувся з пандемією COVID-19, яка здобула назву «коронакриза». Для обмеження поширення коронавірусної інфекції національні уряди і організації охорони здоров'я різних країн світу були змушені ввести низку заходів безпеки, зокрема тимчасове закриття кордонів, введення карантину (повного, часткового або адаптивного), запровадження соціального дистанціювання тощо. Цілком зрозуміло, що такі заходи не могли не привести до порушення макроекономічної стабільності та негативного впливу на розвиток економік (з боку сукупного попиту через падіння реальних доходів населення, з боку сукупної пропозиції через закриття багатьох підприємств, насамперед малого та середнього бізнесу). В результаті спостерігається спад в багатьох галузях економіки, ріст безробіття і зниження доходів, погіршення споживчих і ділових настроїв, зниження обсягів світового туризму та торгівлі, тощо.

Швидке поширення пандемії стало глобальним викликом, який вимагає негайного пошуку заходів з ефективної протидії йому, в тому числі в фінансовій сфері. Коронакриза стимулювала держави у короткі строки розробляти пакети монетарних та фінансових рішень для мінімізації її негативних наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З 2020 року проводяться численні дослідження як українськими вченими: В. Паляничко [5], Н. Резнікова, В. Панченко, О. Іващенко [11] так і зарубіжними: Т. Орлик, Дж.Раш [1], Р. Дж.Барро, У. Гіббсон, Дж.Венга [2] щодо впливу COVID-19 та спричиненої ним коронакризи на різні сфери життя суспільства. Медична (як захистити людей) та економічна (економічні втрати) теми є домінуючими. Зокрема, розглядаються різні сценарії поширення коронавірусу – від найоптимістичнішого до песимістичного, його впливу на світову і національні економіки, глибину спричиненої ним кризи, зовнішньоеко-

номічні відносини і світову торгівлю, ринок праці тощо [1-3].

Окремий напрям досліджень – з’ясування ролі держави у пом’якшенні негативних наслідків коронакризи, ефективності її економічних та адміністративних інструментів. У більшості досліджень розглядається, як держава під час карантину намагається підтримувати підприємців, особливо представників малого та середнього бізнесу та які фінансові інструменти могли б допомогти бізнесу вижити в умовах макроекономічної нестабільності [4-6].

Проте за наявності значної кількості робіт, не вистачає ґрунтовних наукових розробок щодо застосування фіскальних та монетарних заходів для протидії пандемії COVID-19 і коронакризі.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження досвіду різних країн у використанні монетарних та фіскальних заходів для відновлення порушеної макроекономічної стабільності, яка спричинена пандемією COVID-19.

Виклад основного матеріалу. Ні глобальна економічна система, ні національні економіки різних країн не стикалися із подібною кризою, яка нині охопила увесь світ. Особливостями поточної коронакризи є те, (1) що спричинена не економічними або геополітичними факторами, (2) характеризується швидкими темпами розповсюдження, (3) має світовий характер.

Найбільш значущими негативними наслідками пандемії COVID-2019 і спричиненої нею коронакризи для окремих національних та світової економіки є наступні:

1. Скорочення економічної активності.

У жовтні 2019 року Міжнародний валютний фонд прогнозував зростання економіки США на 2,1%, а світової економіки у 2020 році на 3,4%,

проте в результаті пандемії ситуація докорінно змінилась. Усі міжнародні інституції прогнозували спадну динаміку ВВП у 2020-21 році. Так, за прогнозом МВФ падіння світового ВВП очікується на 4,9%, а згідно із прогнозом Світового банку – на 5,2% [7; 8]. В цілому коронакриза може коштувати світовій економіці 2,7 трильйона доларів [1]. Для економіки України озвучені подібні невтішні прогнози. За даними МВФ падіння українського ВВП у 2021 році очікувалося на 7,2%. Прогноз Світового банку був дещо оптимістичніший – падіння ВВП передбачалося «всього» на 5,5%. За прогнозом Уряду України і НБУ падіння українського ВВП очікувався на рівні 4,8% і 6% відповідно [9; 10].

На рис. 1 відображено динаміку реального ВВП США, Китаю, України та деяких європейських країн протягом 2018-2020 років. Руйнівний вплив на динаміку ВВП є очевидним. Усі країни, що попали до вибірки, демонструють значне падіння ВВП у 2020 році. Виключенням є Китай – країна виникнення і поширення коронавірусної інфекції та спричиненої нею глобальної кризи. Зростання китайського ВВП на початку 2020 року значно зменшилось у порівнянні із попередніми роками, а тому таке уповільнення економічного зростання вважається першим масштабним падінням китайської економіки з 1992 року.

Важливо зазначити, що кризові процеси ще не завершені, тому давати кінцеву оцінку її наслідкам ще зарано.

2. Зростання рівня безробіття.

Повна зайнятість населення – ключовий фактор загальноекономічної стабільності. Як правило, ринок праці звужується до мінімуму у період криз, відповідно, рівень безробіття має тенденцію до зростання. Рівень безробіття в аналізованих країнах у 2020 році коливався від помірних 3-5%

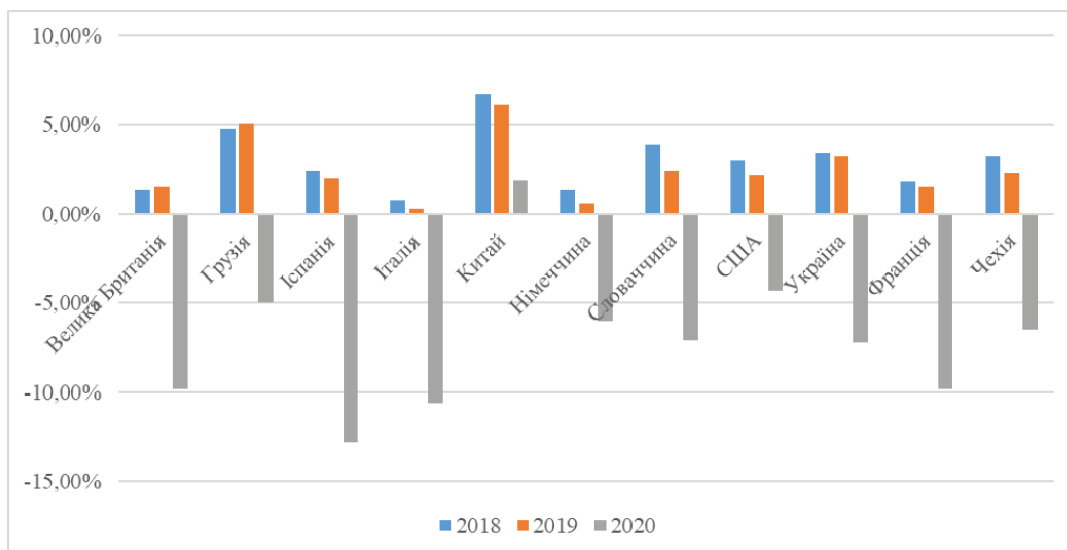

Рис. 1. Динаміка ВВП різних країн протягом 2018–2020 років

Джерело: [8]

(Чехія, Китай, Німеччина, Велика Британія) до надвисоких 11-17% (Італія, Україна, Грузія, Іспанія), що продемонстровано на рис. 2.

В цілому поточну ситуацію щодо розповсюдження вірусу в Україні можна охарактеризувати таким чином:

- найбільші темпи поширення хвороби в Європі;
- стабільне зростання кількості виявлених нових захворювань;
- найменша кількість тестувань на 100 тис. осіб;
- не вирішені проблеми із ефективною вакцинацією населення тощо.

Поточна коронакриза змусила уряди окремих країн переглянути свої підходи до регулювання економіки, а також прийняти рішення щодо використання відповідної стратегії для мінімізації її негативних наслідків.

Світовий досвід демонструє використання двох основних стратегій для відновлення макроекономічної стабільності та боротьби з розповсюдженням пандемії COVID-2019.

Перша стратегія – це стратегія м'яких обмежень, яка передбачає заборону масових заходів, дотримання соціального дистанціювання, впровадження протиепідемічних заходів на підприємствах та установах. Така стратегія є ефективною в країнах із високим рівнем відповідальності економічних суб'єктів за свої дії та самоорганізації, наприклад, в Нідерландах, Швеції.

Друга стратегія – це стратегія жорстких обмежень, яка передбачає запровадження повного локдауну, тобто перехід на дистанційну роботу або закриття підприємства, якщо така діяльність не є критично важливою для життєдіяльності країни; також допоміжними заходами є скорочення соціальних контактів, самоізоляція та обмеження

пересування населення. Зазначені заходи спрямовані виключно на попередження поширення вірусу, проте для економіки вони є катастрофічними в плані зростання безробіття, падіння ВВП, знаходження значної кількості підприємств на межі банкрутства. Найяскравішим прикладом імplementації даної стратегії є Китай у 2019 році, адже завдяки повному блокуванню міст, уряд зміг ефективно та швидко впоратись із поширенням хвороби, а також зменшити негативні економічні наслідки.

Відомо, що економічна політика представлена сукупністю різних заходів та інструментів, що використовуються урядом з метою досягнення конкретних цілей економічного розвитку. Такою ціллю в умовах поточної коронакризи для усіх національних економік є відновлення макроекономічної стабільності, а важливими заходами такої політики виступають інструменти фіскальної і монетарної політики.

Загалом фіскальна та монетарна політики мають широкий перелік заходів та інструментів, які вони використовують для поживлення або стримування економічного розвитку. Кризові ж ситуації потребують здійснення захисних та стимулюючих заходів. Перелік заходів, які доцільно використовувати в умовах коронакризи, зображено на рис. 3.

З рис. 3 бачимо, що заходи фіскальної політики спрямовані на надання пільг (податкових в тому числі) для всіх суб'єктів господарювання та розширення соціального захисту. Щодо заходів монетарної політики, то тут доцільно використовувати валютні свопи та заходи кількісного пом'якшення.

В табл. 1 відображено, які заходи фіскальної та монетарної політик застосовували аналізовані країни з метою подолання негативних наслідків коро-

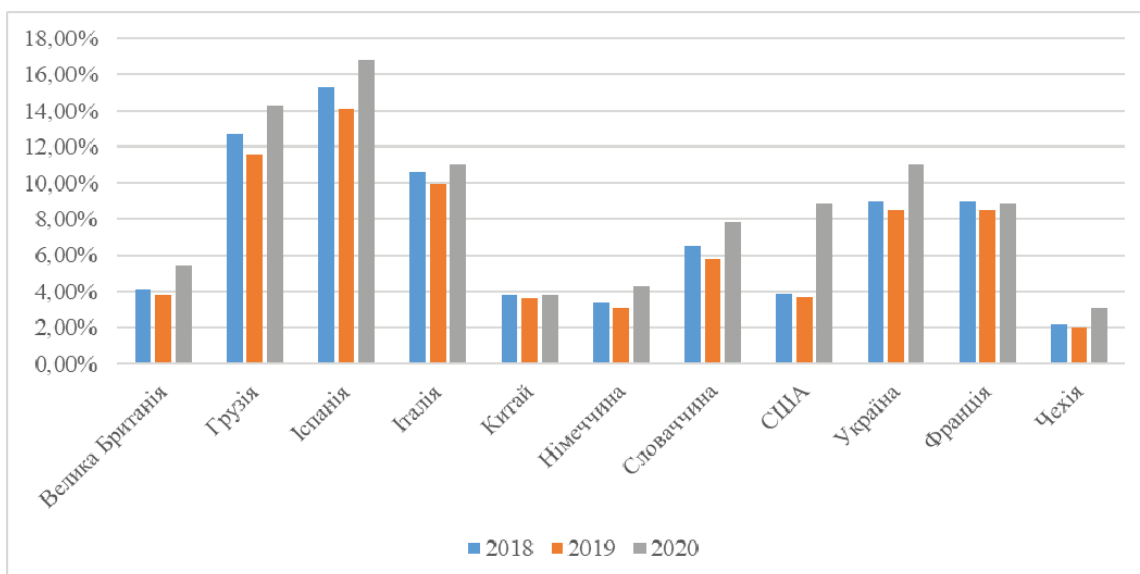

Рис. 2. Динаміка безробіття різних країн протягом 2018–2020 рр.

Джерело: [7; 10]

накризи і відновлення макроекономічної стабільності. Як бачимо, для досягнення вищезначеної мети уряди більшості країн здебільшого використовують інструментарій фіскальної політики, аніж монетарної. Це пояснюється тим, що навіть най-

ефективніша макроекономічна політика уряду не спроможна у короткий термін досягнути поставлених цілей. Існує певна часова відстань, так званий лаг, між виникненням дестабілізаційного явища (COVID-2019 та коронакриза) і його усуненням за

Рис. 3. Заходи економічної політики протидії коронакризі і відновлення макроекономічної стабільності

Джерело: [11]

Таблиця 1

Використання заходів фіскальної і монетарної політик для відновлення макроекономічної стабільності

Показники	Країни	Велика Британія	Грузія	Іспанія	Італія	Китай	Німеччина	Словацьчина	США	Україна	Франція	Чехія
<i>Використання заходів фіскальної політики</i>												
Пряма підтримка домогосподарств		+	+	+	+		+		+	+		+
Непряма підтримка домогосподарств		+		+				+	+	+		
Субсидії на заробітну плату		+		+		+	+	+	+	+	+	+
Зниження податків та/або податкові пільги		+	+		+	+	+		+	+	+	+
Розстрочення податкового боргу			+	+	+		+	+		+	+	+
Кредитні субсидії / гарантії					+		+			+	+	
Пряма підтримка підприємств		+	+		+		+		+		+	
<i>Використання заходів монетарної політики</i>												
Зниження ставки рефінансування		+	+			+		+	+	+		+
Звуження коридору відсоткових ставок										+		
Зміна норми обов'язкових резервів										+		
Застава				+	+		+	+		+	+	
Операції з довшим строком погашення		+		+	+	+	+	+	+	+	+	+
Частота операцій										+		+
Валютні свопи, фінансування в іноземній валюті				+	+		+				+	
Кількісне пом'якшення				+	+		+				+	

допомогою регуляторних заходів. Загальний лаг монетарної політики зазвичай є тривалішим, ніж у фінансової, що пов'язано із складнощами передавального механізму, за допомогою якого первинні засоби здатні вплинути на кінцеві цілі.

Задля пом'якшення наслідків коронакризи практично всі аналізовані країни використовують заходи експансіоністської фінансової політики (пряму та непряму підтримку домогосподарств). Щодо підтримки бізнесу, то найбільш популярними є заходи із забезпечення ліквідності бізнесу – відтермінування або зниження податків, надання податкових пільг та субсидій на заробітну плату, а також полегшення кредитного навантаження.

Щодо українського досвіду використання заходів фінансової та монетарної політик задля пом'якшення наслідків COVID-2019 і коронакризи, слід відмітити наступне:

– із 8 аналізованих заходів монетарної політики було використано 6, не використаними залишились кількісне пом'якшення і валютні свопи, що пов'язано із їх надто великою ризиковістю для ослабленої економіки України;

– українська грошово-кредитна і банківська системи виявилися стабільними і не обвалилися в період кризи вперше за багато років. Це відбулось за рахунок зміни підходів до проведення монетарної політики, вибору нового монетарного режиму, зміцненню незалежності НБУ протягом 2014-2019 років. Однак, українська фінансова політика виявилася слабшою не тільки за вітчизняну монетарну політику, але і відстає у порівнянні із аналогічною політикою аналізованих країн.

Процес відновлення макроекономічної стабільності буде тривалим. Ймовірна тривалість відновлення залежить від багатьох факторів, насамперед від міцності конкретної національної економіки та ефективності використаних заходів економічної політики, також від нових спалахів інфекції, дотримання карантинних обмежень та від того, наскільки масштаби підтримки держави будуть відповідати потребам бізнесу. Наразі урядом необхідно продовжувати послаблену фінансову та монетарну політику до моменту повного відновлення макроекономічної стабільності.

Висновки.

1. В черговий раз порушена макроекономічна стабільність в наслідок пандемії Covid-19 та виникнення абсолютно нового виду кризи – коронакризи. Для окремих національних та світової економіки найвагомими її проявами є різке скорочення економічної активності, зростання рівня безробіття та суттєва кількість захворювань на 100 тис. населення.

2. Намагання урядів національних економік віднайти дієві шляхи подолання пандемії і її наслідку – коронакризи. Для зменшення поширення пандемії використовують заходи соціального дистанціону-

вання та карантинні заходи. У той же час для нівелювання наслідків коронакризи використовуються інструменти та заходи фінансової та монетарної політики.

3. Фахівці вважають, що процес відновлення макроекономічної стабільності в наслідок пандемії буде тривалим. Він вимагатиме злагоджених дій уряду і національних систем охорони здоров'я, координації фінансової та монетарної політик.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Orlik T., Rush J., Cousin M., Hong J. Coronavirus could cost the global economy \$2.7 trillion. Here's how. URL: <https://www.bloomberg.com/graphics/2020-coronavirus-pandemic-global-economic-risk/> (дата звернення: 10.12.2021).

2. Barro R. J., Ursua J.F., Weng J. The Coronavirus and the Great Influenza Pandemic – lessons from the 'Spanish Flu' for the Coronavirus's potential effects on mortality and economic activity. NBER Working Paper 26866. National Bureau of Economic Research. 2020. № 8166. URL: <https://ideas.repec.org/p/nbr/nberwo/26866.html> (дата звернення: 13.12.2021).

3. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Sixth edition. Updated estimates and analysis. International Labor Organization. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_755910.pdf (дата звернення: 15.12.2021).

4. Benmelech E., Tzur-Ilan N. The determinants of fiscal and monetary policies during the COVID-19 crisis. NBER Working Paper 27461. National Bureau of Economic Research. 2020. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27461/w27461.pdf (дата звернення: 18.12.2021).

5. Паляничко В. Фінансові інструменти для підтримки бізнесу під час карантину: що треба знати? URL: <https://blog.liga.net/user/vpalianychko/article/36799> (дата звернення: 19.12.2021).

6. Огляд заходів, що вживаються країнами світу для боротьби з пандемією та подоланням її наслідків. Центр зовнішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-04/svitova-ekonomika-ta-pandemiya.pdf> (дата звернення: 19.12.2021).

7. Офіційний сайт МВФ. URL: <https://www.imf.org/en/Data> (дата звернення: 15.12.2021).

8. Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://data.worldbank.org> (дата звернення: 20.12.2021).

9. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України Урядовий портал. Макропрогноз Уряду України на 2022-2024 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiki-gotuye-chergovij-makroprognoz-na-2022-2024-roki> (дата звернення: 16.12.2021).

10. Офіційний сайт НБУ. Інфляційний звіт, жовтень 2020 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiy-niy-zvit-jovten-2020-roku> (дата звернення: 21.12.2021).

11. Резнікова Н. В., Панченко В. Г., Іващенко О. А. Глобальна криза у сфері охорони здоров'я як тригер економічного спаду: виклики регулювання фарма-

цвітничого сектору та стабілізаційні ефекти міжнародної економічної політики. Ефективна економіка. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/23.pdf (дата звернення: 22.12.2021).

12. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України. Інформація щодо країн із значним поширенням COVID-19 станом на 24 грудня 2020 року. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/informacija-schodo-kilkosti-aktivnih-vipadkiv-covid-19-na-100-tis-naselennja-stanom> (дата звернення: 10.01.2022).

13. Official website of the IMF. World Economic Outlook, October 2020: A Long and Difficult Ascent. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020> (дата звернення: 17.01.2022).

REFERENCES:

1. Orlik T., Rush J., Cousin M., Hong J. Coronavirus could cost the global economy \$2.7 trillion. Here's how. Available at: <https://www.bloomberg.com/graphics/2020-coronavirus-pandemic-global-economic-risk>. (accessed 10 December 2021)

2. Barro R. J., Ursua J.F., Weng J. The Coronavirus and the Great Influenza Pandemic – lessons from the 'Spanish Flu' for the Coronavirus's potential effects on mortality and economic activity. NBER Working Paper 26866. National Bureau of Economic Research. 2020. № 8166. Available at: <https://ideas.repec.org/p/nbr/nberwo/26866.html> (accessed 13 December 2021)

3. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Sixth edition. Updated estimates and analysis. International Labor Organization. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_755910.pdf (accessed 15 December 2021)

4. Benmelech E., Tzur-Ilan N. The determinants of fiscal and monetary policies during the COVID-19 crisis. NBER Working Paper 27461. National Bureau of Economic Research. 2020. Available at: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27461/w27461.pdf (accessed 18 December 2021)

5. Palianychko V. Finansovi instrumenty dlia pidtrymky biznesu pid chas karantynu: shcho treba znaty? [Financial tools to support business during quarantine: what you need to know?] Available at: <https://blog.liga.net/user/vpalianychko/article/36799> (accessed 19 December 2021)

6. Ohliad zakhodiv, shcho vzhyvaiutsia krainamy svitu dlia borotby z pandemiieiu ta podolanniam yii naslidkiv. [An overview of the measures taken by countries around the world to combat the pandemic and overcome its consequences. Center for Foreign Policy Research of the National Institute for Strategic Studies] Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-04/svitova-ekonomika-ta-pandemiya.pdf> (accessed 19 December 2021)

7. Ofitsiyni sait MVF. [Official IMF website]. Available at: <https://www.imf.org/en/Data> (accessed 15 December 2021)

8. Ofitsiyni sait Svitovoho banku. [Official site of the World Bank]. Available at: <https://data.worldbank.org> (accessed 20 December 2021)

9. Ofitsiyni sait Kabinetu Ministriv Ukrainy Uriadovi portal. Makroprohnoz Uriadu Ukrainy na 2022-2024 roky. [Macro forecast of the Government of Ukraine for 2022-2024]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiki-gotuye-chergovij-makroprognoz-na-2022-2024-roki> (accessed 16 December 2021).

10. Ofitsiyni sait NBU. Inflatsiyni zvit, zhovten 2020 roku. [Inflation Report, October 2020.] Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-jovten-2020-roku> (accessed 20 December 2021)

11. Reznikova N. V., Panchenko V. H., Ivashchenko O. A. Hlobalna kryza u sferi okhorony zdorovia yak tryher ekonomichnoho spadu: vyklyky rehuliuвання farmatsevychnoho sektoru ta stabilizatsiini efekty mizhnarodnoi ekonomichnoi polityky. [The global health crisis as a trigger for the economic downturn: the challenges of regulating the pharmaceutical sector and the stabilizing effects of international economic policy. Efficient economy. 2020 № 11]. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/23.pdf (accessed 21 December 2021)

12. Ofitsiyni sait Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy. Informatsiia shchodo krain iz znachnym poshyrenniam COVID-19 stanom na 24 hrudnia 2020 roku. [Information on countries with a high prevalence of COVID-19 as of December 24, 2020]. Available at: <https://moz.gov.ua/article/health/informacija-schodo-kilkosti-aktivnih-vipadkiv-covid-19-na-100-tis-naselennja-stanom> (accessed 10 January 2022).

13. Official website of the IMF. World Economic Outlook, October 2020: A Long and Difficult Ascent. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020> (accessed 17 January 2022).